

FENOMENUL DE VIOL ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ

Rezumat

drd. Mariana Pădureanu

Lucrarea ”Fenomenul de viol în societatea contemporană” este structurată în șapte capitole, precedate de introducere și urmate de o serie de concluzii și observații personale.

INTRODUCEREA

Problema violului – în general, în societatea contemporană – în special, a diferitelor sale forme de manifestare și a consecințelor acestuia în plan individual și social se constituie într-o temă de interes atât pentru mediul academic și științific, cât și pentru publicul larg. Partea introductivă a lucrării este consacrată prezentării și examinării detaliate a temei abordate în aspectele sale principale: actualitatea temei, argumente în favoarea tezei, stadiul cunoașterii în domeniu în cele mai semnificative lucrări de specialitate din domeniul sociologiei, psihologiei și științelor juridice, modul de structurare a lucrării, noutatea și originalitatea științifică.

Cap. I. VIOLUL – UN FENOMEN CU MULTIPLE FAȚETE ȘI IMPLICAȚII

Primul capitol al lucrării debutează cu o serie de noțiuni generale privind fenomenul de viol, pornind de la diversele definiții și accepțiuni pe care această noțiune le-a cunoscut de-a lungul timpului și analizând multiplele forme și modalități în care această infracțiune poate fi săvârșită. Pentru a da coerență discursului, analiza sistematică este susținută de analiza istorică.

A analiza toate implicațiile acestui fenomen extrem de grav, strâns legat de condiția umană și de evoluția societății umane din punct de vedere istoric, sociologic, juridic, înseamnă a porni din cele mai vechi timpuri și din cele mai întunecate perioade ale istoriei. O istorie a violului – completă și exhaustivă – este extrem de greu, dacă nu aproape imposibil de scris având în vedere complexitatea acestui fenomen ale cărui rădăcini coboară până la începuturile omenirii și ale cărui rădăcini și cauze nu vor fi eradicate – din păcate – niciodată. Din acest motiv în primul capitol al acestei lucrări ne-am propus să realizăm o analiză a evoluției violului de la un fenomen ”tolerat” adesea în vechime – în funcție de statutul social al victimei și al făptuitorului, la o infracțiune gravă, o încălcare a libertății sexuale a ființei

umane, analiză care se intersectează cu diferite perioade ale istoriei și care pune, în final, accentul pe concepția asupra violului în spațiul românesc.

Ca noțiune moral-filosofică, libertatea – în general, cea sexuală fiind cea la care ne referim în mod special, are mai multe sensuri: valoare sau principiu moral, concept filosofic, principiu general, drept fundamental al omului. Ca noțiune juridică, dreptul la libertatea sexuală are valoare de principiu, a cărui aplicabilitate și autoritate este asigurată de normele juridice. Din perspectiva prezentului demers științific prezintă importanță modul în care a fost și este concepută, incriminată și sancționată încălcarea libertății sexuale a persoanei în diverse perioade ale istoriei și în diverse state ale lumii.

În ceea ce privește implicațiile încălcării libertății sexuale a persoanei, acestea diferă în funcție de nivelul la care se face referire: pe de o parte, vorbim despre consecințele violului la nivelul societății; pe de altă parte, cele mai grave sunt efectele acestei fapte asupra victimei și asupra apropiaților acesteia. Din acest motiv ni s-a părut extrem de important ca în încheierea primului capitol să prezentăm noile tendințe – în plan internațional – privind cercetarea acestei infracțiuni și tratarea victimelor violului (programele SANE și SART implementate în SUA).

Cap. II – TEORII SOCIOLOGICE ȘI PSIHOLOGICE EXPLICATIVE ALE COMPORTAMENTULUI SEXUAL ABUZIV

Cu siguranță, rolul sociologiei și psihologiei în conturarea profilului psihologic al agresorului sexual, în determinarea cauzelor și factorilor determinanți sau favorizanți ai violului și în găsirea și impunerea unor măsuri preventive și proactive de combatere a infracțiunilor sexuale este incontestabil, mărturie fiind preocupările a numeroși sociologi și psihologi privind natura condiției umane, trăsăturile personalității delincvente și cauzele comportamentului sexual deviant.

În prima parte a Capitolului II au fost luate în considerare ca puncte de referință în conturarea și afirmarea conștiinței morale anumite caracteristici strict personale, inexistența ori existența unui conflict cât mai redus între diferitele status-uri ale aceluiași individ (statusul familial, de părinte, statusul profesional, economic, social, religios etc.), dar și o mare varietate de factori sociali, culturali, economici pe baza cărora sociologii și psihologii au construit întregul eșafodaj al teoriilor privind geneza delincvenței. Concepțiile sociologice și psihologice au pus accentul pe moralitatea și responsabilitatea omului pentru faptele sale și pentru efectele acestora în câmpul vieții sociale, aducând în discuție factorii sociali și fenomenul de inadaptare la norme cu diverse elemente care țin de ereditate, structura

constituțională, determinanți biologici, genetici, antropologici și psihologici ai personalității delincventului. Teoriile socio-psihologice din perioada modernă și contemporană – teoria subculturilor delincvente, teoria anomiei, teoria asociațiilor diferențiale, teoria personalității delincvente, teoria frustrației, teoria complexului de inferioritate, teoria “constructelor superordinate”, teoria conflictelor psihologice, teoria psihanalitică, teoria caracteriopatiei – fie că se bazează pe o tendință ereditară, fie pe o tendință dobândită într-o direcție criminală, fie pe o anomalie biologică, au pus bazele unui model de personalitate delincventă, pe baza căruia poate fi conturat un profil de personalitate al agresorului sexual.

Scopul ultimei secțiuni a celui de-al doilea capitol este de a elabora, pe baza literaturii, un profil de personalitate, respectiv un mod de operare pentru tipul de criminal organizat, cu referire specială la psihopatia sexuală în cazul comiterii unui viol cu premeditare. Pentru a construi profilul personalității tipice infractorului organizat, este necesar să se facă distincția între infractorii de tip organizat și cei dezorganizați, pentru a evidenția diferențele dintre ei, precum și pentru a evalua diferențele teorii și modele ale criminalilor în serie elaborate de autori. Determinarea profilului psihologic, înțelegerea motivației criminale și, mai ales, orientarea predictivă sunt extrem de utile în identificarea și capturarea infractorilor organizați, în special a criminalilor în serie, caz în care violul este urmat de moartea victimei.

Cap. III – VIZIUNE ASUPRA FENOMENULUI DE VIOL ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL

Infracțiunile contra libertății sexuale a persoanei sunt incriminate în legislațiile penale ale tuturor statelor lumii, însă în mod diferit și în funcție de cultura, tradițiile și obiceiurile fiecărei țări în parte și, în mod deosebit, de religia oficială. În capitolul III ne-am propus să analizăm o serie de norme internaționale – tratate internaționale, acorduri și convenții bilaterale, cât și de norme naționale prin care se urmărește ocrotirea libertății sexuale a ființei umane. Astfel, în secțiunea a doua sunt prezentate o serie de aspecte legislative în context internațional, fiind analizate diverse definiții ale violului, respectiv actului sexual cu un minor în legislația penală a SUA, în Codul penal al Canadei, dar și al altor state ale lumii precum Bhutan, Sri Lanka, Nepal, Namibia etc. Secțiunea a III-a este dedicată legislațiilor penale europene, precum și modului în care sunt incriminate violul și alte agresiuni sexuale în state membre ale Uniunii Europene precum Franța, Belgia, Germania, Marea Britanie, Italia, Spania, Suedia, Ungaria, dar și în țări rămase în afara spațiului comunitar cum ar fi Elveția, Federația Rusă, Turcia.

Modificările succesive suferite de legislația penală a statelor analizate – de pe diverse continente – arată atât un progres în ceea ce privește incriminarea diferitelor modalități în care pot fi săvârșite infracțiunile prin care se aduce atingere libertății sexuale (respectiv violul și agresiunile sexuale) și includerea actelor de homosexualitate și lesbianism în elementul material al acestor infracțiuni, dar și o lipsă de claritate și de coerență a legiuitorilor diverselor state ale lumii în definirea actelor de natură sexuală ori a altor modalități de obținere a unei satisfacții sexuale. Capitolul III al prezentei lucrări tinde să sublinieze atât aspecte comune, cât și trăsături distincte ale normelor legale care incriminează actele de viol – în varianta simplă și în variantele agravante, agresiune sexuală, act sexual cu un minor, și, pe de altă parte, diferitele pedepse cu care sunt sancționate aceste infracțiuni.

Cap. IV – PERSPECTIVĂ DE ANSAMBLU ASUPRA VIOLULUI ȘI AGRESIUNILOR SEXUALE ÎN ISLAMISM

Capitolul al IV-lea prezintă principalele repere ale societății arabe în care legea islamică - *Sharia* joacă un rol preponderent. Motivul pentru care am ales să analizăm modul în care este incriminat și sancționat violul în legislațiile penale ale statelor islamice este acela că, spre deosebire de statele europene și de majoritatea statelor lumii, religia continuă să-și pună amprenta în mod vizibil și determinant asupra atât asupra vieții publice, cât și asupra vieții private a oamenilor. Încă din antichitate, definirea omului și a valorilor sale morale se făcea în funcție de ideologia și credința musulmană, de aceea concepțiile filosofice și juridice nu pot fi despărțite de cele religioase. Astfel, din punctul de vedere al temei abordate – concepția asupra violului – prezintă importanță statutul socio-juridic al femeii, rolul părinților în creșterea și educarea minorului, regulile în materia încredințării copiilor în caz de divorț, rolul instituțiilor publice de asistență socială în protecția drepturilor minorului, mai ales în ceea ce privește prevenirea și sancționarea abuzurilor fizice și sexuale asupra copiilor.

Legile penale din țările arabe prevăd pedeapsa cu moartea sau închisoarea pe viață pentru infracțiunile de viol și agresiune cu penetrare, dar nu stabilesc o vârstă minimă pentru întreținerea de relații sexuale consensuale, deși relațiile sexuale premaritale sunt ilegale. Un aspect care nu putea fi neglijat este reglementarea vârstei de dobândire a capacității civile (vârsta majoratului) și a vârstei legale pentru căsătorie.

Analizând conținutul legilor ce sunt aplicate de judecători în funcție de școala islamică la care au aderat – sunniți și șiiți –, de interpretarea dată legii *Sharia*, precum și de mecanismele legale și instituționale de protecție a minorilor și femeilor abuzate (în special a

celor care sunt victime ale infracțiunilor de natură sexuală), considerăm că există, în contextul actual socio-economic și juridic din țările arabe, un mare risc de blocaj instituțional.

Cap. V. OCROTIREA LIBERTĂȚII SEXUALE A PERSOANEI ȘI INCRIMINAREA VIOLULUI ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ ROMÂNEASCĂ

Capitolul V al lucrării este centrat pe o serie de direcții de evoluție a legislației penale românești privind violul și alte infracțiuni de natură sexuală în perioada contemporană. Urmărind ca această analiză să ne permită ulterior să elaborăm o serie de concluzii și propuneri de îmbunătățire a politicii penale referitoare la ocrotirea libertății sexuale a persoanei, în prima secțiune a acestui capitol am examinat modul de formulare a noțiunii de viață intimă, familială și privată în Constituția României și în Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum și prevederile acestor acte juridice referitoare la situațiile în care se pot aduce anumite restrângeri, pe cale legală, exercițiului unor drepturi și libertăți, printre care și libertatea sexuală.

În perioada contemporană, un punct de cotitură în evoluția concepțiilor filosofico-juridice și, implicit, a legislației penale, a fost reprezentat de instaurarea regimului comunist. În ciuda faptului că acest regim totalitar a instaurat o politică de forță, în care toate drepturile și libertățile fundamentale au fost reduse la tăcere, chiar grav încălcate, totuși, putem constata că libertatea vieții sexuale nu putea fi contestată nici măcar de o orânduire politică atât de radicală. Din punctul de vedere al analizei noastre științifice, interesante sunt dispozițiile Codului penal român din anul 1968 referitoare la definirea și sancționarea violului (prevederile codurilor penale anterioare fiind prezentate în primul capitol al lucrării).

În perioada care a urmat Revoluției din decembrie 1989, eliberarea gândirii de ideologia comunistă și de regimul terorii și cenzurii, criza sistemului de valori în perioada tranziției spre democrație, ideea de egalitate a cetățenilor în fața legii, construirea economiei de piață și adâncirea prăpastiei între clasele sociale au constituit direcțiile principale de evoluție a societății românești. Ultimele decenii au fost marcate de schimbări substanțiale care au avut loc în percepția românilor despre sexualitate și libertate sexuală, iar cauzele și implicațiile negative ale faptelor care încalcă această libertate sunt combătute prin intermediul legislației penale. Modificările legislative succesive arată atât un progres în ceea ce privește incriminarea diferitelor modalități în care pot fi săvârșite infracțiunile prin care se aduce atingere libertății sexuale (în special violul, agresiunile sexuale, hărțuirea sexuală) și includerea actelor de homosexualitate și lesbianism în elementul material al acestor

infrațiuni, dar și o lipsă de claritate și de coerență a legiuitorului român în definirea actelor de natură sexuală ori a ”altor modalități de obținere a unei satisfacții sexuale”.

Capitolul V al lucrării tinde să sublinieze, pe de o parte, neclaritatea și discordanța dintre normele legale care sancționează actele de viol, agresiune sexuală, act sexual cu un minor, hărțuire sexuală, și, pe de altă parte, diferitele aspecte pe care le pot îmbrăca în practică aceste infracțiuni. Un alt aspect care s-a urmărit a fi subliniat cu precădere constă în criteriile de diferențiere între viol și alte infracțiuni de natură sexuală, în special atunci când victimele sunt minori, având în vedere avalanșa de texte din Codul penal referitoare la astfel de fapte comise asupra minorilor.

Cap. VI. CERCETARE CALITATIVĂ ASUPRA AUTORILOR INFRAȚIUNII DE VIOL ÎNCHIȘI ÎN PENITENCIARUL DE MAXIMĂ SIGURANȚĂ DIN CRAIOVA

Capitolul VI se constituie într-o cercetare calitativă desfășurată în cadrul Penitenciarului de Maximă Siguranță din Craiova prin intermediul unor interviuri cu infractori judecați și condamnați pentru săvârșirea infracțiunii de viol.

Prima parte a acestui capitol fixează cadrul și condițiile în care s-a derulat cercetarea întreprinsă, respectiv ipotezele de lucru, caracteristicile socio-demografice ale lotului de subiecți investigați, metodologia folosită.

În partea a doua a acestui capitol sunt descrise rezultatele investigațiilor realizate la nivelul autorilor infracțiunii de viol închiși în Penitenciarul de Maximă Siguranță din Craiova: circumstanțele actului de agresiune sexuală, istoria relațiilor victimă-violator, istoricul actelor de agresiune sexuală, profilul victimei și agresorului, factorii de risc, reacția familiei infractorului. Toate aceste date ne-au servit pentru a formula, în finalul acestui capitol, o serie de propuneri privind posibile soluții și măsuri pentru prevenirea agresiunilor sexuale și reeducarea infractorilor.

Cap. VII. OPINIA POPULAȚIEI PRIVIND INFRAȚIUNEA DE VIOL. CERCETARE CANTITATIVĂ

Ultimul capitol al tezei a fost dedicat unei cercetări cantitative asupra opiniei populației privind infracțiunea de viol, cele mai importante provocări pe care le ridică perfecționarea legislației penale românești în materia incriminării și sancționării acestei infracțiuni, punându-se accentul și pe percepția indivizilor cu privire la cauzele, posibilele justificări, factorii de risc și consecințele acestei fapte deosebit de grave.

Folosind ca metodă de cercetare ancheta de opinie pe bază de chestionar administrat asupra unui lot exploratoriu de 150 de persoane rezidente în municipiul Craiova, rezultatele au fost ulterior analizate cu ajutorul SPSS - *Statistical Package for Social Sciences 18.0*.

În prima parte a acestui capitol sunt descrise metodologia, ipotezele cercetării, structura și caracteristicile socio-demografice ale lotului de respondenți.

A doua parte a acestui capitol este destinată interpretării rezultatelor cercetării. Pornind de la valorile îmbrățișate de respondenți și de la rezonanța socială a infracțiunii de viol, s-a conturat opinia acestora privind această infracțiune, modul de pedepsire a violatorilor de către legislația penală, dar și modul în care este aplicată și respectată legislația în practica instanțelor judecătorești, dificultățile și obstacolele pe care le presupune actul de înfăptuire a justiției.

Astfel, pe baza răspunsurilor subiecților intervievați, se poate constata că, în ultimele decenii, emergența infracțiunilor referitoare la viața sexuală reprezintă o realitate care a atins și atinge situații limită în România, uneori manifestându-se prin constrângeri și amenințări la adresa victimei, acțiuni extrem de violente care pot duce chiar la moartea ori sinuciderea acesteia.

Având în vedere impactul legislației penale asupra conduitei delincvente, combaterii și prevenirii infracțiunilor la adresa libertății sexuale, nu puteam trece cu vederea percepția populației cu privire la incriminarea acestor fapte în Codul penal al României, la actele de constrângere și violență sexuală pe care le presupune violul potrivit opiniei publice, modul în care această percepție poate influența decizia victimelor de a denunța actul de viol și de a cere pedepsirea infractorilor în fața justiției.

Urmărind ca această analiză să ne permită ulterior să elaborăm o serie de concluzii pertinente cu privire la tendința generală în ceea ce privește opinia populației privind infracțiunea de viol, nu puteam trece cu vederea modul în care mass-media, în special televiziunea, poate influența conduita delincventă, în mod special comportamentul agresorilor sexuali în legătură cu săvârșirea infracțiunii de viol, acestea situându-se, conform răspunsurilor celor chestionați, printre cauzele și împrejurările care determină sau favorizează comiterea violului.

Având în vedere că nici legislația, nici detenția, nici oprobiul public nu și-au dovedit, de-a lungul timpului, un grad foarte ridicat de eficiență în ceea ce privește prevenirea și combaterea infracțiunilor sexuale, am folosit opinia populației referitoare la reintegrarea în societate a victimelor/agresorilor ca punct de plecare pentru a realiza anumite corelații cu concepțiile întâlnite în literatura de specialitate privind rolul preventiv și educativ al măsurilor privative de libertate, precum și o serie de concluzii în finalul acestui capitol.

CONCLUZII ȘI OPINII PERSONALE

Ultima parte a lucrării reprezintă o sinteză a concluziilor personale ale autoarei și a propunerilor de îmbunătățire a legislației, respectiv a măsurilor de prevenție a agresiunilor sexuale formulate în corpul propriu-zis al lucrării.

Lucrarea se încheie cu un număr de 19 anexe și cu lista bibliografică. De subliniat faptul că, din punctul de vedere al caracterului interdisciplinar al tematicii abordate, lucrarea se înscrie în cadrul unei direcții foarte ample de investigație științifică, având la bază un bogat material bibliografic: cărți și tratate, studii și articole din reviste de specialitate, publicate în limba română, dar și în limbi străine, hotărâri ale instanțelor judecătorești naționale și internaționale (jurisprudența C.E.D.O.), statistici și documente oficiale, legislație.